

УДК 37.018.432 (73)

Шаран Р.В.*

РОЗВИТОК ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ У США

У статті досліджено розвиток дистанційної освіти у США. Охарактеризовано чинники, що привели до розвитку окремих педагогічних технологій на кожному етапі становлення неперервної освіти США у контексті трансформації американського суспільства у постіндустріальне, інформаційне. Розглянуто зміну ролі університетів та появу їх нових типів у США.

Ключові слова: дистанційна освіта, дистанційні технології, «медіаосвіта», «кореспондентське навчання», «відкрите навчання», «он-лайн навчання», система освіти США.

Існуючі традиційні системи освіти не повною мірою задовільняють сучасні суспільні вимоги, недостатньо орієнтовані на перспективні потреби суспільного життя, що не дозволяє належно і своєчасно підготувати людину до майбутнього, яке ставить перед людством нові глобальні проблеми. Тому перегляд усталеного змісту, технологій організації, принципів структури системи підготовки фахівців безпосередньо пов'язаний з пошуком педагогічної системи, яка забезпечить досягнення високої якості і гарантованих результатів професійного навчання і становлення особистості фахівця.

Поряд із глобальним зростанням попиту на вищу та неперервну освіту дистанційне навчання розглядають як найефективніший засіб забезпечення неперервності освіти, шлях до її демократизації, гуманізації та варіативності.

Для дослідження окремих аспектів неперервної освіти і відкритого навчання, організаційно-педагогічних засад дистанційної підготовки фахівців вивчалися наукові праці В. Бикова, Б. Вульфсона, О. Кареліної, І. Козубовської, В. Кухаренка, Н. Ничкало, О. Малярчук, П. Стефаненка, Н. Сиротенка та ін. Проблеми професійної підготовки фахівців за кордоном знайшли висвітлення у дослідженнях вітчизняних науковців з проблем порівняльної професійної педагогіки Н. Бідюк, Т. Десятова, В. Коваленко, Т. Кошманової, К. Корсака, Н. Пацевко, Л. Пуховської, А. Сбруєвої, Н. Собчак, Б. Шуневича та ін.

В американському суспільстві, як і в інших країнах, відбуваються значні зрушення в різних сферах людської діяльності, у тому числі і в сфері освіти. Ці зміни, також і в інших сферах людського життя, є результатом виникнення й поширення новітніх інформаційних, комунікаційних та комп'ютерних технологій. Як і у всьому світі, дистанційна освіта (ДО), яка передбачає режим навчання із застосуванням новітніх інформаційних технологій (НІТ), розглядається як освіта ХХІ століття.

Зважаючи на те, що Сполучені Штати Америки стали однією з перших країн, де накопичено значний досвід реалізації ідей дистанційного навчання в системі вищої освіти, який недостатньо досліджений у порівняльно-педагогічному аспекті у вітчизняній теорії та практиці, вважаємо за доцільне дослідити і узагальнити етапи розвитку дистанційної освіти у США для можливості творчого використання прогресивних ідей досвіду США у вітчизняній освітній практиці.

Для більшості країн світу постають питання інноваційного розвитку освіти в цілому, зокрема: розвиток системи неперервної освіти для забезпечення перманентної актуалізації знань та відповідності навичок працівників потребам працевдавців; використання інформаційних та телекомунікаційних технологій у процесі навчання, що дозволяє зменшити вплив географічного фактора шляхом використання дистанційної освіти, підвищити рівень інформаційного забезпечення навчального процесу, що в результаті дає можливість збільшити обсяг надання освітніх послуг, зменшити вартість освіти, підвищити її ефективність. Так, у Сполучених Штатах, за даними Національного центру освітньої статистики, приблизно 100 мільйонів

* © Шаран Р.В., 2012

людей мають потребу і бажання продовжити навчання, однак коледжі можуть надати лише 15 млн місць [14]. Водночас традиційні засоби отримання знань є досить дорогими і їх вартість постійно зростає. У США витрати на державну освіту зросли на 38 % у 1970–90-х роках, і на приватну – на 81 %. Економічна криза 2008–2009 рр. у США призвела до ще більшого зростання попиту на освітні послуги завдяки пошуку фахівцями кращого працевлаштування чи професійного перепрофілювання. Тому найбільшого поширення дистанційна освіта одержала в рамках додаткової професійної освіти, і розвиток дистанційної освіти дав новий поштовх розвитку неперервної освіти в університетах США.

Розглянемо історію становлення ДО в США, яка нараховує понад 130 років і пройшла п'ять етапів у контексті пошуку нових напрямів розвитку під впливом економічних та демографічних чинників.

На *першому, заочно-кореспондентському етапі* (1870–1910 рр.) дистанційна освіта у «заочній» формі виникла у США в період, коли регулярною загальнодоступною системою зв'язку була пошта. Навіть назва цієї ранньої форми ДО «*correspondence study*» у перекладі звучить як «навчання за допомогою листування» і дослівно описує технологію навчання. Першими організаціями у 1873 році, що практикували цю форму навчання у США, були Шатоквіанська громада (організатор Дж. Вінсент), яка створила курси заочного навчання для всіх верств населення, і Спілка домашнього навчання (засновниця Хенна Тікнор), яка надала можливість навчатися американським жінкам. Одними з перших американських ВНЗ, що почали практикувати дистанційне навчання, стали Вісконсінський (з 1891 року) та Чиказький (з 1892 року) університети [7, с. 58]. Поява перших кореспондентських програм у класичних університетах, як правило, супроводжувалася появою нової інституційної форми освіти – додаткової «*university extension*», що включала заочні курси, популярні лекції, практичні заняття, які організовувались університетом для осіб, які не були студентами. Такі очні заняття в позанавчальний час проводилися в університетських «кампусах» або в спеціальних літніх, недільних, вечірніх школах і класах. Таким чином, Чиказький університет і університет штату Вісконсін стали зразком сучасних бімодальних («*dual-model*») навчальних установ.

До цього періоду належить поява в освіті низки термінів, пов'язаних певним чином з ДО, які характеризують особливості навчання, слухачів, навчальний заклад, зокрема: «*home-study*» – навчання вдома; «*external student*» – студент екстернату, «*independent study*» – незалежне навчання, «*extension study*» – додаткове навчання.

Термін «*distant education*» (дистанційне навчання) відповідно до своєї функції вперше був використаний у каталозі заочних кореспондентських курсів університету штату Вісконсін 1892 року [9]. Тому 1892 рік можна вважати роком заснування ДО в США. Розглядаючи цей історичний етап розвитку дистанційного навчання, слід відзначити три важливі обставини: по-перше, розвиток кореспондентського/заочного навчання у цій історичній формі став можливим завдяки листуванню; по-друге, відбулися суттєві зміни в традиційних формах освіти, а саме: з'явилися нові університетські структури; спеціалізовані приватні школи; по-третє, змінився характер освітніх процесів, а також ролі суб'єктів освітнього процесу.

На *другому, техніко-фасилітованому етапі* (1910–1960 рр.), ідея дистанційної освіти продовжувала розвиватися, знаходячи нові форми свого втілення. У період 1910 – 1920 рр. підрозділами дистанційної освіти в американських ВНЗ стали впроваджуватися перші технічні засоби навчання: слайди, кінофільми й, звичайно, радіо, яке вважалося в той час найбільш перспективною технологією дистанційної освіти. Так, з 1914 до 1939 рр. американським урядом було надано право транслювати навчальні радіопрограми двомстам коледжам й університетам [3].

Епоха телебачення ознаменувала *третій, медіаосвітній етап* (1960–1985 рр.) розвитку дистанційної освіти. В 70-і роки ХХ століття слухачам стали транслювати університетські телевізійні лекції з подальшими консультаціями у викладачів. На початку 80-х на допомогу ВНЗ прийшло кабельне телебачення. У число передових телекомпаній, що розробляли високоякісні навчальні телекурси, увійшли компанії *PBS, the Annerberg/CPB project, the PENNARAMA Network* та

ін. У 1989 р. у США була створена система публічного телемовлення (*PBS TV*), яка являла собою консорціум 1500 коледжів і телекомпаній. Компанія *PBS TV* пропонувала декілька навчальних програм, особливе місце серед яких займала програма навчання дорослих, яка пропонувала курси в різних галузях науки, бізнесу, управління. Однак основним недоліком телебачення як засобу навчання було те, що воно не забезпечувало зворотного зв'язку. Різні телевізійні освітні проекти, що реалізовувалися в багатьох країнах світу, так і не змогли залучити такої кількості слухачів, завдяки яким освітнє телебачення стало б економічно вигіднішим за традиційне навчання.

Якщо брати за основу класифікацію етапів розвитку «медіаосвіти» у США російської дослідниці А. Новікової [1, с. 27], то третій етап розвитку дистанційної освіти в США, на нашу думку, має спільні ознаки з першим етапом розвитку «медіаосвіти» у США у 1960–70-х рр.. Характерними рисами початкового етапу розвитку «медіа освіти» у США, на думку А. Новікової, є: факультативність медіа освітнього руху; орієнтація на «кіноосвіту» («*film education*»); орієнтація більшості американських педагогів на використання медійних засобів, а не на вивчення медійної культури, чи використання «медіатекстів» для ілюстрації колективних дискусій на актуальну соціальну тематику; орієнтація меншості педагогів на художню (естетичну) «медіаосвіту», вивчення мови медіа; трансформація «кіноосвіти» в «медіаосвіту» у зв'язку з бурхливим розвитком американського телебачення в 70-і роки; виникнення «руху критичного бачення» (для розвитку критичного мислення аудиторії щодо медіа), підтримка цього руху на державному рівні.

Незважаючи на те, що телебачення було доповнене новою формою передачі інформації за допомогою відеозаписів, йому бракувало функції динамічної взаємодії, яка є досить вагомою в освітньому процесі. Отже, навчальне телебачення може відгравати лише другорядну роль у навчанні, доповнюючи ДО, яка здійснюється за допомогою телекомунікаційної супутникової освітньої технології.

Четвертий, науково-фундаментальний етап (1985–1995 рр.) є вирішальним в історії розвитку дистанційної освіти у США. Завдяки таким ученим, як Ч. Ведемаєр, Б. Кінг, М. Мур, Г. Уілмот, Б. Холмберг [8, с. 124] та іншим, збільшилась кількість наукових досліджень у сфері цього виду освіти, і на її основі сформувалась окрема галузь знань. З того часу ДО розглядається як самостійна наукова галузь, що має свою історію, філософію, теорію, предмет дослідження; а також як така, що вивчає проблеми мотивації пізнавальної діяльності дистанційних студентів, їхнє спілкування й взаємодію з навчальним персоналом, питання організації й управління дистанційним навчанням тощо. Крім того, американські дослідники Г. Уілмот, Б. Холмберг [4] зробили висновок про те, що не можна протиставляти дистанційну й традиційну освіту, незважаючи на різні методи, які застосовуються в тому чи іншому виді освіти, адже сутність освітнього процесу в обидвох випадках залишається незмінною.

Серед американських дослідників у галузі дистанційної освіти існували різні підходи до визначення самого поняття «дистанційна освіта» на цьому етапі. Наприклад, Асоціація ДО США описувала дистанційну освіту як набуття знань й умінь за допомогою передачі інформації із застосуванням різних технологій і форм навчання на відстані [2, с. 45]. Відомий учений і засновник великого Центру ДО (штат Пенсільванія) М. Мур визначав дистанційну освіту як «спланований навчальний процес, у якому слухачі знаходяться в автономному режимі, віддалені від викладача в часі й просторі, для здійснення якого необхідні спеціальні технології розробки курсів, методів навчання й комунікації за допомогою ІКТ» [10]. В. Стайнер в одній з робіт розглядав дистанційну освіту як таку організацію навчального процесу, «за якої фізична присутність учня на місці роботи викладача не є обов'язковою» [12, с. 4].

Не можна не відзначити той факт, що попри загальну увагу й інтерес до дистанційної освіти у США, щодо неї висловлювалися досить протилежні думки на цьому етапі. Найчастіше предметом обговорення було питання якості навчання. Одні вчені стверджували, що дистанційне навчання є дієвим способом підвищення успішності студентів. Наприклад, відомий американський дослідник проблем використання інформаційних технологій навчання Р. Козма [5] відзначає, що студенти дистанційної форми навчання більш активно залучені до структуризації своїх власних знань.

Інші вчені, як наприклад, С. Толбот у статті «Хто вбиває вищу освіту?», стверджують, що «нові інформаційні технології пророкують кінець вищій освіті в тому вигляді, у якому вона існує...» [13, с. 26]. У статті описується похмура перспектива загальної «механізації» свідомості нового покоління, яка неминуче призведе до втрати загальнолюдських цінностей та до бездуховності суспільства. К. Роджерс [11, с. 98], навпаки, вважає що інформаційні технології можуть зробити навчання не механічним, а осмисленим, із залученням особистості в освітній процес і доводить, що навчати за допомогою інформаційних технологій можна через взаємодію й співробітництво слухача та викладача.

Однак, незважаючи на зростаючий інтерес до дистанційного навчання серед працівників науки й освіти, на початку 90-х років минулого століття технології дистанційної освіти, які використовувалися для створення навчальних матеріалів, їхньої доставки й взаємодії між викладачами й слухачами, були усе ще нечисленні й примітивні. В основному це були друковані матеріали, відео-, зрідка прямі телевізійні трансляції. Для доставки навчальних матеріалів використовувалися звичайна пошта, кабельне й громадське телебачення. Взаємодія здійснювалася листуванням, через прямі консультації телефоном й іноді за допомогою аудіо- записів.

Уже десять років поспіль техносфера невідомо змінилася, у ДО стали повсякденно використовуватися інформаційні та комп'ютерні технології. В університеті Міссурі керівником Відділення незалежного навчання Д. Фелтсом був реалізований перший проект дистанційної освіти із застосуванням комп'ютерних технологій, була створена система «*The Computer Assisted Lesson Service*» (CALS) (Система комп'ютерного супроводу навчального процесу), яка забезпечувала швидкий зворотний зв'язок з дистанційними студентами й електронне тестування.

Уже десять років поспіль техносфера невідомо змінилася, у ДО стали повсякденно використовуватися інформаційні та комп'ютерні технології. В університеті Міссурі керівником Відділення незалежного навчання Д. Фелтсом був реалізований перший проект дистанційної освіти із застосуванням комп'ютерних технологій, була створена система «*The Computer Assisted Lesson Service*» (CALS) (Система комп'ютерного супроводу навчального процесу), яка забезпечувала швидкий зворотний зв'язок з дистанційними студентами й електронне тестування.

Вищевказані події ознаменували початок сучасного *п'ятого, інформаційно-комунікаційного етапу* (1995 р. – теперішній час) розвитку дистанційної освіти в США. Сучасне розуміння дистанційної освіти включає навчання на відстані із застосуванням новітніх інформаційних технологій (НІТ), які на рубежі ХХ і ХХІ століть стали інтенсивно розвиватися й дозволили говорити про формування нових підходів до освіти, пов'язаних з розвитком нових засобів і можливостей доставки інформації. Розвиток новітніх ІКТ в США привів до появи нової термінології, що характеризує освіту без відриву від основного виду діяльності. Поряд із терміном «заочна освіта» починають використовувати у США такі поняття, як «навчання вдома», «незалежне навчання», «відкрите навчання», «он-лайн навчання» й ін. Значне поширення в США й у світовій практиці отримав термін «дистанційна освіта». Загальноживаним в освітньому співтоваристві США став термін «он-лайн навчання». «Он-лайн навчання» може здійснюватися за допомогою навчальних систем (підручників) у локальному режимі (за підтримки комп'ютерних програм, що базуються на «гіпертехнологіях»), а також за допомогою Інтернет-технологій (або телевізійної техніки) для дистанційного навчання. Відповідно до визначення Інтернет-технологій, «он-лайн» є синонімом «інтерактивного» навчання, тобто це спілкування «в реальному часі». Зазначимо, що існує поняття «офф-лайн», коли йдеться про режим «відкладеного опрацювання навчального матеріалу», тобто не в реальному часі, а через певний часовий інтервал. На думку американських учених, «он-лайн навчання» – це навчання, яке перш за все потребує наявності комп'ютера, а також підключення до комп'ютерної мережі, яка через глобальну мережу Інтернет дозволяє студентів отримати доступ до знань у будь-якому місці [6, с. 34].

У результаті цих технологічних змін в освіті змінилася роль університетів, які були змушені ставати більш гнучкими й наближеними до потреб споживача. Сьогодні право на існування одержали нові типи університетів: «інтерактивний університет» (із застосуванням відео- та мультимедійних технологій) і «віртуальний університет» (із застосуванням сучасних засобів

комунікації, Інтернету, супутникового зв'язку тощо). Майбутнє дистанційної освіти американські фахівці пов'язують із виникненням нових дистанційних університетів – мережевих консорціумів.

Нові інформаційні технології, що використовуються в ДО, розглядаються як додаткова технологічна можливість, яка не змінює змісту освіти й не може змінити філософії університету, проте дає можливість подолати обмеження у часі й просторі, розширити географію студентів, забезпечити індивідуальне навчання, орієнтуючись на споживача, і тим самим роблячи навчальний процес цікавим, привабливим й ефективним. Застосування технологій ДО можна розглядати як одну з умов ефективного функціонування системи неперервної освіти в університетах США.

Узагальнюючи вищезазначене, можна констатувати, що становлення дистанційної форми навчання – це природний процес еволюції системи вищої освіти США, який пройшов п'ять етапів свого розвитку від ранньої форми ДО (навчання шляхом листування) до сучасної (навчання за допомогою інформаційних технологій), що відбувався паралельно із трансформуванням індустріального суспільства у постіндустріальне, інформаційне, з розвитком неперервної освіти США.

Список використаних джерел

1. Новикова А. А. Теория и история развития медиаобразования в США, 1960–2000 : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Новикова Анастасия Александровна. – Таганрог, 2000. – 152 с.
2. Diamond R. Designing and assessing courses and curricula : A Practical Guide / R. Diamond. – 5th Edition. – San Francisco : Jossey-Bass Publishers, 1998. – 321 p.
3. Garrison D. R. Three generations of technological innovation in distance education / R. D. Garrison // Distance Education. – 1985. – N 6 (2). – P. 235–241.
4. Holmberg B. Guided Didactic Conversation in Distance Education / B. Holmberg // Distance Education : International Perspective / D. Seward (Eds.). – London UK : Groom Helm, 1983. – P. 114–122.
5. Kozma R. Year 2005: Using technology to build communities of understanding / R. Kozma, W. Grant, and the Center for Technology in Learning // Education and technology : Future visions / [ed. K. Fulton]. – Washington DC : U.S. Government Printing Office, 1995. – P. 121–145.
6. Learning Networks : A Field Guide to Teaching and Learning Online / L. Harasim, S. R. Hiltz, L. Teles, M. Turoff. – Cambridge MA : MIT Press, 1995. – 145 p.
7. Lindeman E. C. The meaning of adult education / E. C. Lindeman. – Norman : Oklahoma Research Center for Continuing Professional and Higher Education : University of Oklahoma, 1989. – 258 p.
8. Moore M. Handbook of distance Education / M. Moore, G. Anderson, G. William. – N. J. : Erlbaum Associates, 2003. – 362 p.
9. Moore M. G. Distance Education : A Systems View / M. G. Moore, G. Kearsley. – Belmont CA : Wadsworth Publishers, 2005. – P. 146–151.
10. Moore M. G. Distance Education in the United States: the state of the art [Електронний ресурс] / M. G. Moore // From a series of lectures on the educational use of ICT and virtual education, June 6. – Режим доступу: <http://www.uoc.edu/web/eng/art/uoc/moore/moore.html>.
11. Rogers C. Freedom to Learn for the 80-s / C. Rogers. – Columbus : Ch Merrill Publ. Company, 1983. – 312 p.
12. Steiner V. What is distance education? / V. Steiner. – N.Y. : Oxford University Press, 1995. – 124 p.
13. Talbott S. Who's Killing Higher Education? / S. Talbott // Educom Review. – 1999. – Vol. 34 (2). – P. 26–33.
14. U. S. Department of Education ; National Center for Education Statistics. Distance Education at Degree-Granting Postsecondary Institutions: 2006–2007 / NCES 2009-044 ; Basmart Parsad, Laurie Lewis [Project Officer: Peter Trice]. – Washington DC : ED Pubs, 2009. – 60 p.

The article deals with the research of distance education development in the USA. There have been characterized the factors which resulted in the formation of separate educational technologies during each period of lifelong education development in the context of American society's transformation into a post-industrial, informational one. There has been viewed the change of the role of universities and emergence of their new types in USA.

Key words: distance education, distance technologies, media education, correspondence study, open education, online education, system of the US education.